

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Nivalainen, Markku

Title: Jumalaton näytelmä

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Nivalainen, M. (2015). Jumalaton näytelmä. Maailmankirjat. Käännöskirjallisuuden verkkolehti, 24.11.2015. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2125>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Sæterbakken: Läpi yön

Jumalaton näytelmä MARKKU NIVALAINEN 24.11.2015

Käännöskirjallisuus ja pohjoismaiset televisiosarjat ovat viime vuosina olleet englanninkielisissä maissa suuressa nosteessa. Suomessa käännöksiä on tehtailtu kautta aikain, mutta syystä tai toisesta on melko harvinaista, että markkinoillemme saapuisi kaunokirjallinen teos, josta ei ole joko olemassa tai vähintäänkin tekeillä englanninkielistä laitosta. Tältä osin Stig Sæterbakkenin (1966–2012) viimeiseksi jääneen romaanin suomentamisen ei voi sanoa tulleen yllätyksenä. Knausgård-ilmion ja yleisen norjalaisinnostuksen seurauksena oli vain ajan kysymys, koska joku päättää tuoda tämän nuorena itsemurhan tehneen tuotteliaan provokaattorin tuotantoa myös suomenkielisen yleisön tietoisuuteen.

Muusikkona ja runoilijana julkisen uransa aloittanut Sæterbakken aiheutti vuonna 2009 kohua kutsuttuaan brittiläisen, holokaustin kieltämisestä Itävallassa vankilaan tuomitun kirjailija David Irvingin puhumaan Lillehammerin vuotuisille kansallisille kirjallisuusfestivaaleille, joiden teemaksi oli sillä kertaa valittu totuus. Muiden osallistujien ja sponsorien paine ajoi lopulta järjestäjät perumaan kutsun, mikä sai Sæterbakkenin irtisanoutumaan festivaalien taiteellisen johtajan tehtävistä sekä ilmaisemaan sangen suorasanaisesti näkemyksensä järjestäjien selkärangattomuudesta. Mitä totuus lopulta tarkoittaakaan, jos emme ole valmiita kuulemaan, mitä kaikkea sananvapauden nimissä voidaan totuutena julistaa?

Tapauksen voi nähdä ilmentävän Sæterbakkenin järkkymätöntä uskoa kirjallisuuden mahdollisuuteen auttaa meitä ymmärtämään niitä moninaisia mahdollisuuksia, joita elämä itsessään pitää sisällään, olkoonkin että osa näistä mahdollisuuksista on vastenmielisiä, jopa tuomittavia. Äärimmäisten tilanteiden ja äärimmäisyyksiin menevien ihmisten kuvaukset muistuttavat meitä siitä, millainen on ihminen. Ei kuitenkaan Sæterbakkenin mukaan riittä, että pyrimme selittämään mitä olemme tai mitä jotkut meistä ovat joskus olleet, vaan meidän tulisi ymmärtää, mitä jokaisella on edelleen mahdollisuus olla – niin hyvässä kuin pahassa.

Tämä tematiikka läpäisee myös Sæterbakkenin romaanin *Läpi yön*, jonka päähenkilö, mitäänsanomaton keski-ikäinen hammaslääkäri Karl Meyer, rimpuilee aikansa kiinni arjessa poikansa kuoleman jälkeen, kunnes suuntaa pyhiinvaellusmatkalle kohti taloa, jossa ihmisen kerrotaan voivan kohdata pahimmat pelkonsa. Ennen kuin liikkeelle lähdetään, on lukijan parsittava kokoon muisteluiden ja takaumien pirstaloima tarina kertojan perhe-elämästä, joka on lopulta melko arkinen jopa transgressioidensa suhteen. Kuluneimpia käännteitä, kuten Karlin vääjäämättä kariutuvaa suhdetta nuoreen opiskelijatyttöön, on vaikea nähdä muuten kuin merkinä hänen tavanomaisuudestaan.

Romaani jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä vähitellen ja hienovaraisesti irtaudutaan arkirealismista. Osaa määrittää jonkinlainen surumielinen vähäeleisyys ja ironia, joka ilmenee etenkin Karlin vieraantumisessa niin ympäröivästä todellisuudesta kuin hänestä itsestäänkin:

Ei, rakkaani, tänä hetkenä en tiedä sinusta mitään, minulla ei ole aavistustakaan, mikä sinussa on todellista ja mikä ei, olen kykenemätön arvioimaan, mikä siitä, mitä sinä tästä lähtien sanot minulle, on vilpittöntä ja mikä vilpillistä. Vihaatko minua, jos sanot vihaavasi minua. Rakastatko, jos sanot rakastavasi. En yhtään tiedä, mitä teen, jos pyydät minua jäämään sinun ja lasten luo. Minulta loppuvat konstit, jos pyydät minua painumaan helvettiin, josta tulinkin. (71)

Karl tarkkailee itseään samalla tavalla kuin muitakin, ja kerta toisensa jälkeen hänen reaktionsa tuntuvat olevan ristiriidassa sen tarinan kanssa, jonka hän ilmeisen puutteellisen itseymmärryksensä varassa on kyennyt luomaan – ja lukijalle esittämään. Hän vaikuttaa tyytymättömältä avioliittoonsa ja kaikki ympärillä on jokseenkin yhdentekevää. Suhteen paljastuttua Karl toivoo vaimonsa rankaisevan häntä:

Joka päivä kun tulin kotiin klinikalta, odotin näkeväni talon maan tasalle poltettuna ja petyin, kun näinkin sen pystyssä. Kun pieni osa maailmaa oli tuhoutunut, miksi loppuosalle ei käynyt samoin? (72)

Karlin avioliitto ei hajoa paukahtaen, kuten hän olisi toivonut, vaan kitisten. Avioeron Karl kuvittelee käänteiseksi avioliitoksi, jossa tapaamisen, tutustumisen ja rakastumisen sijaan osapuolet vieraantuvat, unohtavat toisensa ja päätyvät jälleen vierain toisilleen. Uuteen suhteeseensa hän pettyy pian. Itseinhon vallassa hän näkee tyttöstävänsä perheensä silmin ja haluaa jälleen pois:

Ja vanha ajatus kaivautui esiin, vanha unelma, mahdoton unelma: päästää kaikki käsistään, matkustaa pois, tulla toiseksi, koettaa uudestaan, jättää kaikki taakseen, aloittaa taas alusta, ilman kiinnityksiä, ilman mitään yhteyttä siihen, mikä on ollut. Ei *kadota jäljettämiin*, vaan *ilmestyä tyhjältä*. (101)

Karl palaa perheensä luo ja vaikka on vaikea sanoa, mikä oikeastaan on muuttunut, ei mikään silti ole ennallaan. Hän ei edelleenkään ole kykenevä pukemaan sanoiksi, mitä hän haluaa, mutta mikään ei koskaan tunnu menevän kuten hän toivoisi. Shokki, jota hän aiemmin kaipasi, saapuu viipeellä, kun perheen poika kuolee. Silti maailma pysyy pystyssä, mikä tekee Karlin elämästä jälleen sietämätöntä. Osoittautuu ettei hän ollutkaan kulkenut kehää, vaan ennemminkin yhden uuden kierroksen spiraalilla, joka johtaa yhä syvemmälle häneen itseensä.

Romaanin toista osaa hallitsee koomisiakin ulottuvuuksia saava elokuvallinen matka, joka muistuttaa kollaasia erilaisista vakiintuneista matkakertomusten piirteistä. Karl muun muassa tapaa boheemin nuoren naisen ja hetken kaikki näyttää vähemmän toivottomalta, mutta kuilu, jonka hän on kaivanut itsensä ja todellisuuden välille osoittautuu mahdottomaksi ylittää. Erinäisten vaiheiden jälkeen hän lopulta löytää itsensä talosta, jossa hänellä on mahdollisuus joko syntyä uudelleen tai tuhoutua.

Ulkoisesti talossa ei ole mitään tavallisesta poikkeavaa. Se voisi kuulua kenelle tahansa. Karlin kammottavimmaksi peloksi tuntuu osoittautuvan, ettei ole mitään muuta kuin se, mitä

hän kohtaa tässä ja nyt: tavallisen ihmisen tavallisessa talossa, vailla pakopaikkaa siitä, mitä hän on tehnyt ja kokenut. Ei ole kätettyjä merkityksiä, ei salattuja totuuksia. Ei ole mitään, mikä tekisi kaikesta mielekäästä.

Ei mitään, ajattelin. Täällä ei ole mitään. Paitsi minä. Kaikki on elotonta, minä ainoa elävä. Voin tehdä, mitä haluan, mutta siinä onkin kaikki. Kaikki, mihin olen uskonut ja osallistunut, on ollut vain omia harhakuviani, jotka olen luonut täyttääkseni tyhjyyden, jossa olen elänyt, jossa ei ole mitään, jossa ei ole koskaan ollut mitään sen lisäksi, mitä minun on ollut pakko kuvitella kestääkseen sen. Kaikki aaveita, jotka olisi voinut vaihtaa toisiin aaveisiin, siinä ei olisi ollut mitään eroa, en olisi huomannut niin mitään. Mieleni on vapaa, voin itse valita, millainen maailmani on. Mutta siinä onkin kaikki. Se jää minuun. Kaikki jää minuun. Maailma on minussa. Se elää ja kuolee minun mukana. Aivan kuin se elää ja kuolee muissa ilman, että minussa oleva ja muissa oleva yhdistyisivät toisiinsa. Me elämme kukin itsellemme. (244)

Paradoksaalisesti itsekkään toimintansa seurauksia pohtiva Karl oivaltaa, että hän on ja elää vain itselleen. Tämä ei kuitenkaan tuo hänelle vapautusta, vaan sen sijaan hän kokee olevansa vastuussa koko sille maailmalle, jonka hän on luonut ja joka on mahdollistanut hänen itsekkyytensä. Samalla itsekyys tekee hänestä, jokamiehestä, erityisen. Juuri itkeskeisellä toimimalla hän luo minuutensa ja siten itsensä sellaisena kuin hän lopulta näyttytyy kanssaan symbioosiin ajautuneelle lukijalle. Katsoessaan talossa viimeisen kerran peiliin hän näkee kaikki valintansa menneinä mahdollisuuksina ja juuri se tekee niistä velvoittavia. Karlille ei jää muuta vaihtoehtoa, kuin astua puhdistavaan uneen.

Tapa jolla Sæterbakken kuvaa päähenkilön matkan, tai hitaan syöksykierteen, on kaikessa yksinkertaisuudessaan tehokas: mitä kauemmas realismista päädytään ja mitä abstraktimpana todellisuus kertojalle näyttytyy, sitä suoraviivaisemmaksi kerronta muuttuu. Kun kaikki arjen kiemurat on suoristettu ja kulissit sortuneet, jäljelle jäävät vain toivo ja tietoisuus. Lopulta tietoisuus vie voiton ja koko matka paljastuu tarinaksi, jonka mielellään olisi voinut kertoa toisinkin. Kokonaisuudessaan romaani muistuttaa matkan päätepisteenä olevaa taloa, sillä sen vaikuttavuus perustuu suurelta osin siihen, ettei siinä ole mitään erikoista. On vain se tavallinen tarina kaikessa kammottavuudessaan.

Stig Sæterbakken: *Läpi yön*. Suom. Aki Räsänen. Basam Books: Helsinki.

Luettavaa

[Vesa Rantaman arvio Kiiltomadossa.](#)

[Morten Høi Jensenin arvio teoksen englanninkielisestä laitoksesta Music & Literaturessa.](#)

[Taylor Davis-Van Attan arvio teoksen englanninkielisestä laitoksesta Asymptotessa.](#)